

Opvang en opvoeding van jonge kinderen: werkomstandigheden, permanent leren en kwaliteit van voorzieningen

Een systematisch literatuuronderzoek

DOOR: DR. JAN PEETERS, DR. ARIANNA LAZZARI EN BRECHT PELEMAN

INTRODUCTIE

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Eurofound, een agentschap van de Europese Unie voor de verbetering van leef- en werkomstandigheden in Europa. Eurofound stelt zich tot doel kwaliteitsvolle en beleidsrelevante kennis over sociale en werkgerelateerde zaken te verzamelen om het Europese beleid te adviseren. Deze systematische literatuurstudie ('systematic review') onderzocht de impact van werkomstandigheden en permanent leren op de kwaliteit van voorzieningen voor kinderen van 0 tot 7 jaar en op de ervaringen en ontwikkeling van deze kinderen ('outcomes').

Er werd hiervoor op zoek gegaan naar wetenschappelijke evidentie in de 28 lidstaten en in alle talen van de EU. Op die manier werd getracht om nieuwe onderzoeksresultaten te vinden die anders onderbelicht zouden blijven omdat ze niet in het Engels zijn gepubliceerd. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de systematische onderzoeksmethodologie, ontwikkeld door het EPPi-centrum aan het Institute of Education (University of London), dat gespecialiseerd is in het informeren van beleidsmakers op een 'evidence-based' wijze.

Met dit onderzoek wil Eurofound nagaan hoe werkomstandigheden, opleiding en continue professionele begeleiding van kinderbegeleiders, pedagogisch medewerkers en leerkrachten kleuteronderwijs het best kunnen worden vormgegeven, zodat de kwaliteit van leren en zorg binnen voorschoolse voorzieningen in de Europese Unie op een efficiënte manier verhoogd kan worden. Het onderzoek bevat daarom ook enkele aanbevelingen die Europese beleidsmakers kunnen ondersteunen bij het nemen van gefundeerde beslissingen om via investeringen in het personeel de kwaliteit van de kinderopvang en de kleuterschool te verhogen.

BELEIDSCONTEXT

In de zoektocht naar kwalitatief hoogwaardige voorzieningen, benadrukken recente EU en OESO beleidsdocumenten dat het verbeteren van de werkomstandigheden en het bevorderen van het permanent leren van professionelen binnen Opvang en Opvoeding van Jonge Kinderen (OOJK) van groot belang zijn om een dubbele uitdaging aan te gaan: de toegankelijkheid voor kinderen en ouders garanderen en de kwaliteit van het aanbod verhogen.

De Europese Raad stelt in 2011 in een aanbeveling over OOJK dat de kwaliteit van de diensten kan worden verbeterd door 'ondersteuning van de professionalisering van OOJK-personeel, via het verhogen van hun competenties en kwalificaties en het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en de status van het beroep'. In 2006 wijst de Europese Commissie in een mededeling over effecten en rechtvaardigheid in Europese onderwijssystemen op het langetermijnrendement van voorschoolse educatie en benadrukt dat in veel EU-landen zal moeten worden geïnvesteerd in de opleiding en vorming van voorschools personeel.

Ook het Europees kwaliteitskader voor OOJK (EQF) dat deze morgen werd voorgesteld omvat twee statements over de rol van de werknemers in OOJK bij het verhogen van de pedagogische kwaliteit van diensten voor jonge kinderen en bij het verbeteren van de outcomes voor kinderen. Tegelijkertijd richt de Quality Toolbox van de OESO zich op werkomstandigheden en permanent leren en beoordeelt het beschikbare bewijsmateriaal door deze twee elementen te linken met de outcomes voor kinderen.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN VAN HET SYSTEMATISCHE ONDERZOEK

Effecten van permanent leren

Uit deze systematische review kunnen we besluiten dat permanent leren positieve effecten kan hebben op de kwaliteit van voorzieningen en op de outcomes van jonge kinderen, als medewerkers de kans krijgen om te leren in groepen waarin gereflecteerd wordt op de praktijk en waarbij een pedagogisch coach dit proces ondersteunt vanuit een wetenschappelijk onderbouwd pedagogisch raamwerk.

We vonden dat zowel lang- als kortdurende interventies impact kunnen hebben, zij het onder bepaalde voorwaarden. Voor kortdurende interventies is een intensieve begeleiding met videofeedback (bijvoorbeeld video-interactiebegeleiding) erg effectief gebleken bij het bevorderen van zorg- en taalstimulerende competenties van professionele begeleiders. Wat betreft de outcomes van kinderen was er na video-feedbacktrainingen van hun begeleiders een aanzienlijke vooruitgang te merken op het vlak van taalvaardigheid en cognitieve ontwikkeling.

Langdurende interventies die vertrekken vanuit reflectie op de praktijk, zoals pedagogische begeleiding en coaching, hebben hun nut bewezen in zeer verschillende contexten: in landen met een sterk uitgebouwd systeem van OOJK en met hoge kwalificatievereisten voor de professionelen, maar ook in landen met systemen die weinig gesubsidieerd worden en lage kwalificatievereisten stellen. Dus, onafhankelijk van het soort OOJK-systeem werd pedagogische coaching van het personeel over een lange periode door gespecialiseerde coaches of counselors in reflectiegroepen effectief bevonden in het verbeteren van de kwaliteit van OOJK-voorzieningen. Deze vorm van permanent leren heeft ook een positieve impact op de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen.

De impact van deze vormen van permanent leren op de interactie tussen begeleider en kind en op de ontwikkeling en de ervaringen van kinderen kunnen worden verklaard door de positieve effecten van trainingen, gevolgd door coaching op de werkvloer. Deze trainingen verhogen de kennis van de professionelen, hebben een effect op de manier waarop ze naar hun praktijk kijken en stellen hen in staat hun pedagogische praktijk te veranderen. Vormen van permanent leren die gedurende een lange periode worden georganiseerd en die verder bouwen op behoeften en participatie van professionelen, blijken ook succesvol in het verhogen van het pedagogisch bewustzijn en professioneel inzicht.

Door bij professionele kinderbegeleiders in OOJK-voorzieningen het reflecteren te stimuleren, zowel op individueel als op teamniveau, worden hun mogelijkheden versterkt om hun pedagogische praktijk daadwerkelijk te verbeteren. Dit soort interventies kunnen bovendien de rol van de professionelen herdefiniëren: een sterkere gerichtheid op actief luisteren naar kinderen en ouders, meer georiënteerd zijn op spelend leren en het zelf laten ontdekken en meer waardering voor de spontaniteit, de nieuwsgierigheid en creativiteit van kinderen. Deelname aan deze vormen van permanent leren vergroot het initiatief van professionelen in de ontwikkeling, invulling en evaluatie van leerplannen of pedagogische kaders, vertrekkend vanuit de behoeften van de kinderen waarmee ze werken.

Bovendien kan de actieve betrokkenheid bij deze vormen van permanent leren ertoe leiden dat professionelen hun rol naar

ouders van verschillende socio-economische achtergronden gaan herdenken en zo beter kunnen inspelen op de noden van de ouders. Bijvoorbeeld door ouders meer uitnodigend te benaderen via een wederzijdse dialoog of door hen een stem te geven in belangrijke pedagogische beslissingen in de kinderopvangvoorziening of kleuterklas.

Impact van werkomstandigheden

Slechts vijf betrouwbare studies hebben aangetoond dat de begeleider/kind-ratio en de grootte van de groep positieve effecten hebben op de kwaliteit van de praktijk en op de interactie tussen begeleider/leerkracht en kind. De studies zijn echter heel verschillend wat betreft de manier waarop de begeleider/kind-ratio of de groepsgrootte werd gemeten, alsook wat betreft de context. Daardoor moeten we de resultaten van deze studies met omzichtigheid interpreteren.

Aanbevelingen voor het beleid

Naar het beleid toe wijst de Eurofound-studie op een aantal kritische factoren:

- Effectieve vormen van permanent leren vertrekken van een coherent pedagogisch raamwerk, dat gebaseerd is op degelijk onderzoek en dat inspeelt op lokale noden.
- Permanent leren wordt best ingebed in een coherent pedagogisch kader of curriculum dat voortbouwt op onderzoek en op lokale behoeften.
- Professionelen moeten actief betrokken worden bij het

proces van verbetering van de pedagogische praktijk.

- Effectieve interventies worden gekenmerkt door een gerichtheid op leren in de praktijk en bezitten een feedback-component of een focus op reflectie over de praktijk, samen met collega's en ouders. Dit houdt in dat er een mentor of coach aan de instelling verbonden moet zijn die deze reflectieve sessies begeleidt tijdens kindvrije uren.
- Effectieve interventies eisen ook veranderingen in de werkomstandigheden, met name de beschikbaarheid van kindvrije uren.

De vormen van permanent leren die impact hebben op de kwaliteit en op de ontwikkeling en ervaringen van kinderen worden in verschillende landen anders benoemd: praktijkgericht onderzoek, actieonderzoek of vormen van documenteren. Maar wat ze allemaal gemeenschappelijk hebben is dat die effectieve vormen van permanent leren vertrekken vanuit het nadenken over de pedagogische praktijk met de bedoeling ze te verbeteren. Documenteren als vorm van permanent leren kan structuur bieden die helpt om meer te focussen op de werkelijke behoeften van kinderen. Ondertussen kan praktijkgericht onderzoek bijdragen tot het verhogen van de kwaliteit van de voorzieningen omdat het uitermate geschikt is voor de verspreiding en uitwisseling van goede praktijken. Deze kunnen op hun beurt helpen om de maatschappelijke waardering van OJK te verhogen naar de publieke opinie en beleidsmakers toe.

Kanttekening systematisch literatuuronderzoek

Tot slot geven de onderzoekers nog enkele bemerkingsen wat betreft de methode van systematisch onderzoek. Er is een tekortaan betrouwbaar kwaliteitsvol onderzoek over de impact van werkomstandigheden op de kwaliteit van de werkvloer, waardoor het bestaande onderzoek niet wordt opgenomen in systematisch literatuuronderzoek. Gezien het groeiende belang van systematische reviews in het informeren van Europees en lokaal beleid, ligt er een uitdaging voor de onderzoekswereld om hier de komende jaren positief op in te spelen. Bovendien bestaat er heel wat onderzoek dat wel aan hoge kwaliteitsvoorwaarden voldoet, maar niet in het Engels werd/wordt gepubliceerd. Daarom moet meer aandacht besteed worden aan onderzoek dat in de verschillende Europese talen wordt gepubliceerd.

Daarnaast moeten we ook aandacht hebben voor de verschillende onderzoekstradities binnen de verschillende EU-lidstaten. Het soort onderzoek dat in systematische reviews positief wordt gewaardeerd, wordt in sommige landen niet of nauwelijks opgezet. De systematische reviewmethode zou daarom moeten aangepast worden, zodat de onderzoekstradities van niet-Engelstalige landen er ook hun plaats in kunnen.